

AİLE İÇİ ŞİDDET VE İSLAM HUKUKUNDAKİ ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Şevket Topal | Yunus Emre Küçük

Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Ü. İlahiyat F., İslam Hukuku | Bayburt Ü.

Özet: Bu makalede, eşler arasında meydana gelebilecek şiddet olayları, sebepleri ve İslam hukukunun önleyici hükümleri incelenmiştir. Şiddet kavramının genel anlamı üzerinde de durularak, aile içi şiddetin türleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Toplumda yaygın hukuki bir sorun olan şiddetin önlenmesi amacıyla İslam hukukundaki düzenleyici ve denetleyici hükümler ele alınarak, kişilerin hangi yollarla haklarını arayacakları üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda İslam hukukunun temel kaynaklarındaki hükümlerden hareketle, eşlerin hak ve sorumlulukları bağlamında fıkıhın çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Aile içi şiddet, dövme, İslam aile hukuku, şiddetin önlenmesi, eşlerin sorumlulukları

Violence in Family and Preventive Measures of Islamic Law

Abstract: In this article was examined the measures prescribed in the Islam (fikih) regarding the preventing violence between the couples. In the same time the domestic violence in general terms was investigated. In this context, the reasons and the types of violence in the family were explored. The regulative and supervisory decisions, which were given in Islamic Laws (fikih) regarding the stopping the violence for both sides, as well as the concepts used by fakih people based on the domestic violence between the couples. In this context, a partial but detailed comparative analysis was done through the sources that regulate the rights and responsibilities of the couples on each other.

Key words: Domestic violence, fight, stopping the violence, responsibilities of the couples, family law in Islam,

العنف في العائلة، والتدابير الوقائية في الفقه الإسلامي

الملخص: هذا المقال يبحث عن أفعال العنف وأسبابه بين الزوجين وعن الأحكام الفقهية في الإسلام لسد العنف. بلفت النظر لمعناه العام لكلمة العنف لقد بذل الجهد لإظهار أنواع العنف داخل الأسرة.

كما أنا نبحت في المقال عن أحكام التشكيل والتنظيم والمراقبة في الفقه الإسلامي وبأني طريقة يتطلب الأفراد حقوقهم لسد العنف الذي يشيع ويصير مشكلة فقهية في المجتمع.

لقد بذل الجهد في اقتراحات الفقهية لحل المشكلة إزاء مصادر الأحكام الأساسية في الفقه الإسلامي على إطار حقوق الكلمات المفتاحية: العنف داخل الأسرة، الضرب، فقه الأسرة الإسلامي، سد العنف، مسؤولية الزوجين

Giriş

Sağlıklı bir toplumun oluşabilmesi için sağlam temeller üzerine kurulmuş bir aile¹ yapısına ihtiyaç vardır. Bu nedenle geleceğe güvenle bakmak isteyen milletler her daim aileyi güçlendirmenin ve çağdaş bir yapıya kavuşturmanın yollarını aramışlardır. Zira ailenin sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi en az onu kurmak kadar önemlidir. Günümüzde aileler kendi yapılarını bozmaya yönelik pek çok olumsuzlukla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bunların başında aile bireylerinin birbirlerine karşı haksız ve ölçsüz şiddet uygulaması gelmektedir.

Şiddet en ciddi toplumsal problemlerden birisi olarak gündemdeki yerini korumakla birlikte, bu mesele sadece günümüz insanının değil, tarih boyunca bütün toplumların ortak sorunu olmuştur. Genellikle güçlü olan zayıf olanı ezmeye çalışmıştır. Günümüzde konuyla alakalı yapılan bir takım araştırmalar neticesinde şu ya da bu sebepten aile içi şiddete en çok kadınların, çocukların veya yaşlıların maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Aileler büyüdükçe şiddet daha da artmaktadır.

İslam dini hiçbir şekilde şiddete müsamaha göstermemiş; kurallar getirerek önlenmesine gayret göstermiştir. Bu kurallar *ayetlere*, *hadislere*, İslâm'ın temel ilkeleri doğrultusunda fakihler tarafından tespit edilen *düzenleyici* ve *denetleyici* hükümlere dayanır. Bu makalede İslam'ın *şiddet karşıtlığı*, bir parça da olsa ortaya konulmak istenmiştir. Ancak şiddet olgusu bütün yönleri ile değil, sadece *eşler arası haklar ya da görevler* açısından ele alınmış; İslam'ın söz konusu alandaki hukûkî veya ahlâkî hükümleri üzerinde durulmuştur.

¹ Aile, karı ile kocanın devamlı olarak beraber yaşama, dayanışma ve çoluk-çocuk sahibi olma ortak iradelerine dayalı bir dizi hak ve sorumlulukların devrede olduğu, akit temelli içtimaî ve hukukî müessesenin genel adıdır. Bkz.: Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul 2001, I, 291.

I. AİLE İÇİ ŞİDDET OLGUSU VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Şiddet sözcüğü, gündelik hayatta çoğu zaman geliş güzel bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle aile içi şiddet söz konusu olduğunda iş daha çetrefilli bir hal almaktadır. Toplumlar aile içi şiddete bakış açıları ve bu konuda getirdikleri düzenlemeler açısından birbirlerini eleştirmişlerdir. İslam ise cahiliye geleneğinden kaynaklanan bir takım yanlış uygulamaların daima karşısında olmuş, eşlerin birbirlerinin haklarına saygı göstermelerini talep etmiştir. Ancak günümüzde şiddete karşı toplumsal duyarlılığın olması nedeniyle İslam hukuku bünyesinde yer alan bir takım hükümler de şiddet olarak değerlendirilebilmekte, dolayısıyla da İslam'ın şiddete karşı çıkmadığı iddia edilebilmektedir. Kamuoyunda, eğitim açısından yetersiz ailelerde görülen herhangi türden bir şiddet, aceleci bir yaklaşımla dinden kaynaklanan bir durummuş gibi gösterilmekte, buna karşılık modern ve eğitilmiş aileler arasında cereyan eden tartışma ya da kavgalar *şiddetli geçimsizlik* söylemiyle geçiştirilmektedir. Olayların altında yatan sebepler ise genellikle görmezlikten gelinmektedir. Oysaki toplum bir bütün olarak değerlendirildiğinde, şiddetin insandan kaynaklanan bir olgu olduğu, İslam'ın ise buna asla rıza göstermediği görülür.

Modern algı her ne kadar şiddet kavramının sınırlarını genişletse de, aile söz konusu olduğunda, bir takım istenmeyen hallerin veya kastı aşan durumların hukuken şiddet sayılıp sayılmayacağını değerlendirmeye tabi tutmak gerekir. Sözgelimi ailedeki bir sorunu ivedilikle mahkemeye taşıma yerine, meseleyi aile içerisinde çözmeyi denemek, İslam hukukunun aile reisine tanıdığı yetkiler içerisinde, ancak bu yetki aile reisinin terbiye edici vasfını aşarak asla şiddet boyutlarına vurdurulmamalıdır. Tabii ki buradan İslam'ın, dayacağı ve şiddeti bir çözüm yolu olarak önerdiği sonucu çıkarılamaz. Aksine İslam'ın temel amacı bunların karşısında yer almaktır. Ama aile içi huzurun ne şekilde sağlanacağı söz konusu olduğunda, bunun en önemli yolunun yetki kullanımı olduğu tarihî, hukukî ve içtimaî bir gerçekliktir.

Şiddet, kelime olarak dilimize Arapçadan geçmiş olup, en genel ifadesi ile sözlükte “sertlik, katılık, bir gücün derecesi” anlamlarına

gelir.² İstilahta ise şiddet; “bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına ya da sakat kalmasına neden olan bireysel ve toplu hareketlerin tamamı” şeklinde tanımlanır.³ İslam hukukçularının şiddeti ifade etmede kullandıkları diğer bazı kavramlar ise şu şekildedir:

1. Nüşûz kelimesi sözlükte “yükseklik, yükselmek, yerin yüksek kısmı” anlamlarına gelir.⁴ İslam hukukunda ise nüşûz: “kadının kocasına karşı isyan etmesi, itaatsizlik etmesi ve ona kendini teslim etmemesi ya da kocanın da karısına eziyet etmesi, onu terk etmesi, ilgilenmemesi” demektir.⁵ Kadının nüşuzu; eşine isyan etmesi, ona karşı kendini üstün görmesi veya onu hafife alması, eşinden uzaklaşıp kaçmasıdır. Erkeğin nüşuzu ise eşine kötülük yapması, onun hakkını gözetmemesi veya onu terk etmesidir.⁶ Bu yönüyle nüşûz çift taraflı bir sorun olarak karşımıza çıkar. Nisa Süresi 34’üncü ayetinde de bu kullanıma rastlanır.⁷ Evlilik hayatında sözlü ya da fiilî olarak meydana gelebilen geçimsizlik hali, eşlerin şiddet içeren bir dil ve davranış biçimini sergilemeleri şeklinde gösterir. Bu ise gittikçe bağları kopararak, sonu pek de güzel olmayan bir akıbetle yol açabilir.⁸

2. Şikâk kelimesi, eşlerin birisi veya her ikisi tarafından kaynaklanan anlaşmazlıkları ifade eder.⁹ Sorunun çözümü hakkında Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “*Eğer karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden*

² İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, VII, 54; İbn Faris *Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüğa*, III, 179.

³ Aliye Mavili Aktaş, *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*, s. 13.

⁴ Zebidî, *Tacu'l-Arûs*, XV, 353-355; İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, V, 417; Firuzabadi, *Kamusu'l-Muhit*, II, 279.

⁵ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, V, 418; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 284.

⁶ Ebû Cafer Muhammed bin Cerir et-Taberî, *Camiu'l-Beyan*, IV, 61, 62.

⁷ “Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından (nüşuz) endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse, onların aleyhine başka yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.” Nisa, 3/34.

⁸ Nevevî, *el-Mecmu'*, XVIII, 136-137; Âlûsî, *Ruhu'l-Me'anî*, III, 25.

⁹ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 298-299.

*bir hakem gönderin. İki taraf (arayı) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.*¹⁰ Eşi tarafından yaralayıcı şekilde dövülmek, sövülmek gibi kötü muamelelere maruz kalan kadın, dilerse hâkime başvurarak boşanma talebinde bulunabilir.¹¹

3. İ'raz kelimesi sözlükte “*yüz çevirmek, sırtını dönmek*” anlamlarına gelir.¹² Evli bir erkeğin yaşlılık, çirkinlik, şişmanlık vb. gibi sebeplerden dolayı eşine karşı cinsel arzusunu yitirmesi ve bu nedenle başka bir kadınla evlenmek istemesi, eşine karşı soğuk davranması, ondan uzak durması, cinsel birlikteliği azaltması ve ondan boşanmak istemesi gibi durumlar i'raz kelimesinin anlamına dâhil olarak kabul edilmektedir.¹³

Şiddet, hukukî veçhesi olan bir kavramdır. Bu anlamda bir kimsenin bir başkasına yönelik sözlü ya da fiili hareketlerinin şiddet olarak değerlendirilebilmesi için, bu davranışların hukuk sisteminde yasaklanmış olması gerekir. Sözelimi, mal varlığı veya vücut bütünlüğü saldırıya uğrayan bir kimsenin saldırganı defetmek için güç kullanması hukuk nazarında bir suç değildir. Kurân'daki eşlerin nüşûzu halinde söz konusu *yatakları ayırma, hafifçe dövme*¹⁴ vs. şeklindeki ifadeler de şiddet değil, aksine hukukî yetkinin icrası ile alakalı bir düzenlemelerdir. Bu nedenle bir şeyin aile içi şiddet olarak nitelendirilebilmesi için eşlerin birbirlerine veya anne-babanın çocuklarına ya da çocukların anne-babalarına karşı bedensel ve ruhsal açıdan zarar verebilecek hareketleri sergilemeleri gerekir.¹⁵

¹⁰ Nisa 4/35.

¹¹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 334; Kurtubî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, V, 172; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fikhiyye*, XL, 298-299.

¹² İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, VII, 176; Firuzabadi, II, 834.

¹³ Kurtubî, *el-Cami'u li Ahkâmi'l-Kur'an*, V, 399.

¹⁴ “(Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövin.” (Nisâ 4/34); “Çocuklarınızı namaza alıştırın, on yaşına geldiklerinde (kılmıyorlarsa) onları dövin.” (Tirmizi, Salat, 183, Ebu Davud, Salat 26)

¹⁵ Aktaş, *Aile İçi Şiddet*, s. 13; Heyet, *Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları*, s. 7.

II. ŞİDDETİN SEBEPLERİ VE ÇEŞİTLERİ VE ÖNLEYİCİ TEDBİRLER

Eşler arası aile içi şiddet ilk bakışta modern toplumların sıklıkla yüzleştiği problemlerden biri şeklinde algılanmaktadır. Gerek klasik fıkıh eserlerinde konuyla ilgili yer alan hukukî düzenlemeler, gerekse konunun tarihi seyri bu algılamının yanlış olduğunu ortaya koymaktadır. Eşler arası aile içi şiddet, eşler arasında meydana gelen basit münakaşalardan boşanmalara kadar uzanan pek çok fiili durumla ve hukukî olayla bağlantılı olan çok geniş bir kavramdır. Bizim üzerinde durmak istediğimiz husus ise eşler arasında meydana gelebilecek bu gibi olaylar karşısında İslam Hukukunun ne gibi düzenlemeler getirdiği ve getirilen bu düzenlemelerin uygulanmasının modern algının kabul ettiği aile içi şiddetin konusuna dâhil olup olmayacağıdır. Zira son zamanlarda İslam Dini etrafında yoğunlaştırılan terör ve şiddet tartışmalarının aslında tarih boyunca birçok dinsel gelenekle irtibatlı olarak gündeme geldiğini belirtmek gerekir.¹⁶ Oysaki İslam terör, şiddet ve zulmün tam zıttı olan sevgi, barış, kardeşlik ve hoşgörüyü merkeze almıştır. Din olarak hedeflerinin başında ise bireyler arasındaki mevcut güvensizliği, şiddeti ve sosyal yapıyı olumsuz yönde etkileyen tüm çarpıklıkları ortadan kaldırmak gelir. Hz. Peygamber'in ilk yaptığı işlerden birisi de içerisinde yaşadığı toplumun önde gelen zulüm vasıtaları olan kan davası, faizcilik, tefecilik ve kız çocuklarının diri diri gömülmesi gibi kötülükleri kaldırmak olmuştur.¹⁷ Bu bağlamda dinin karşısında olduğu hususlardan birisi de aile içi şiddet olup, İslam hukukunda bunu engelleyen ciddi tedbirler söz konusudur. Bu tedbirler ana hatları ile şu şekildedir:

Fiziksel Şiddetin Önlenmesi: Eşlerin birbirlerine zarar verici ya da canlarını acıtıcı ve hatta ölümlerine sebebiyet verici hareketleri birer fiziksel şiddettir. İslam daima fiziksel şiddetin karşısında yer almıştır. Nitekim Efendimiz (sav)'in “*Kadınlarını dövenleriniz iyileriniz de-*

¹⁶ Ünver Günay, “Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din”, *Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din Sempozyumu*, ed. Halil Apaydın-Nuri Kahveci, Kahramanmaraş 2005, ss. 11-40.

¹⁷ Müslim, *Hac*, 147; Ebû Dâvûd, *Menasık*, 57.

ğildir.”¹⁸ “Sizden biriniz karısını köle döver gibi dövmesin. Sonra aynı günün akşamında beraber yatacaklardır...”¹⁹ Hadislerdeki “dövme” ifadesi eşler arası fiziksel şiddeti hedef alan ikazlardır. Bu tür davranışlar Peygamber Efendimiz tarafından menedilmiş ve bu davranışları gerçekleştirenler kötü kişiler olarak telakki edilmiştir. Bu gerçeğe rağmen bazı çevreler bu ve benzeri hadisleri göz önünde bulundurmada İslam Hukukunda var olan had²⁰, recm²¹ vb. cezalar ve geçmişte İslam adına yapıldığı öne sürülen ve günümüzde de örneklerine rastlanan şiddet eylemlerine işaret ederek, maalesef İslam’ın şiddete ödün veren, hatta şiddetin kaynağı haline gelen bir din olduğu iddiasında bulunmaktadırlar.²² Bu ise İslam’a iftiradan başka bir şey değildir. Zira Efendimiz (s.a.v.) hayatının hiçbir döneminde eşlerinden hiç birine veya herhangi bir kadına asla şiddet uygulamamıştır. Erkeğin eşini tedip etmede son çare olarak başvurulabileceği dövme ise asla bir şiddet unsuru olarak devreye sokulmamıştır.²³ Nitekim Hz. Peygamber bir hadisinde kadınların asla yüzüne vurulmaması ve küçük düşürülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁴

Fakihlerce kadının, nüşûzu yani ailenin işleyişi ile ilgili bir takım kuralları ihlal etmeleri sebebiyle, terbiye için hafifçe dövülebileceğinin ifade edilmiş olması caiz görülmeyle birlikte, bu seçenek hiçbir zaman ön plana çıkarılmamıştır. Dahası erkeğin eşiyile aralarındaki sevginin devamını sağlamak amacıyla, affedici olması ve dayaktan

¹⁸ Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 42; İbn Mâce, *Nikâh*, 51.

¹⁹ Buhâri, *Nikâh*, 93; Müslim, *Cennet*, 49; İbn Mâce, *Nikâh*, 51.

²⁰ Had Cezaları: İnsanları zararlı bir şeyi yapmaktan men eden, suçlu için ceza, diğer kimseler için ibret ve uyarı anlamı taşıyan ve zararları toplumun genelini etkileyen suçlarla ilgili verilen cezalardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, III, 14-15; Keskin, *Recm Cezası*, s. 36.

²¹ Recm Cezası: Sahih bir nikahla evlendiği kadınla en az bir kere ön taraftan cinsel birleşme gerçekleştirmiş zina eden erkekle, zina eden kadının belli bir yöntemle taşlanarak öldürülmesidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Serahsî, *Mebûsüt*, (trc. Mustafa Cevat Akşit), IX, 59-62.

²² Günay, *Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din*, s. 11.

²³ Kâsânî, *Bedâi’u’s-Sanâi’*, II, 334; Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XL, 299.

²⁴ “... kadının yüzüne vurmaman, onu küçük düşürmemendir...” Ebû Davud, *Nikah*, 42; İbn Mâce, *Nikah*, 3.

yana olmaması en doğru yol olarak önerilmiştir.²⁵ Şu kadarı bilinmelidir ki; dayak olayı zaman, mekân ve sosyal şartlara göre farklılık gösterebilir. Ayette geçen ve son seçenek olarak belirtilen dövme fiili esasında çok istisnâî bir tedbirdir. Böyle bir tedbirin fayda getirmeyeceği, tam tersine zarar getireceği bilinen durumlarda, İslâm bilginlerinin bu tedbire başvurulmaması konusunda ittifak hâlinde oldukları kaynaklarımızda mevcuttur.²⁶ Bununla birlikte, yaralayıcı olmaması kaydıyla dövmenin caiz olması sebebiyle, dövme tedbirine başvuracak olan kocanın, uygulaması esnasında dövmenin ölçüsünü ne derece tutturabileceği de sosyal gerçeklikler çerçevesinde imkânsız görünmektedir. Bu da açıkça göstermektedir ki dövme fiili tarihi şartlar içerisinde uygulanmış olan, günümüz şartlarına göre fayda getirmeyeceği aşikâr olan bir tedbirdir.

Cinsel Şiddetin Önlenmesi: Cinsel açıdan eşlerin birbirlerini aşağılayıcı ya da küçük düşürücü eylemlere zorlamaları bir tür şiddet olup, İslam hukuku tarafından kesin bir dille yasaklamıştır. Erkeğin eşini ters ilişkiye zorlaması, adet halinde iken onunla cinsel ilişkiye girmeye çalışması, cinsel ilişki esnasında kadının istemediği veya hoşlanmadığı bir eyleme zorlanması... vb. davranışlar, birer cinsel şiddet örneğidir. İslam bütün bu halleri dini ve ahlaki açıdan sakıncalı görmüş ve hukuken de yasaklamıştır. Sözgelimi İslam hukukunda kadınla ters ilişkiye girmek yasaklanmıştır.²⁷ Zira evliliğin gayelerinden olan çocuk sahibi olma ve neslin devamını sağlama amacına hizmet etmeyen bu türden çirkin bir fiil aynı zamanda kadın için de cinsel açıdan bir anlam taşımayan ve ona ızdırap veren bir haldir. Bu nedenle de dinen kesinlikle yasak fiiller arasında sayılmıştır.²⁸ Peygamber Efendimiz (sav), konuyla ilgili olarak; "... Kadınlarınıza arkalarından (anüsten) yaklaşmayınız. Allah karısıyla arkadan ilişkide bulunan kimsenin yüzüne bakmaz."²⁹ buyurmuştur.

²⁵ Remli, *Nihayetü'l-Muhtâc*, VI, 383; Buhuti, *Keşşâfu'l-Kına'*, V, 210; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 300.

²⁶ Remli, *Nihayetü'l-Muhtâc* VI, 383; Şirbinî, *Mugni'l-Muhtac*, III, 260; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 301.

²⁷ İnsan sağlığı açısından zararları ile ilgili olarak bkz.: <http://www.saglikekibi.com/deva/doktora-sor/ters-iliski-ve-bulasici-hastaliklar-14a.html>. [28.12.2010]

²⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, IX, 262.

²⁹ Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 45; Tirmizî, *Tahâret*, 102.

İslam Hukukçularından İmam Muhammed ve Ebu Yusuf'un da aralarında bulunduğu bir kısım âlimler, erkeğin nikâhlı karısıyla ters ilişkide bulunmasının zina olduğu görüşündedirler. Fakat Ebu Hanife ve çoğunluk ulemaya göre haram olduğunu bile bile karısıyla ters ilişkide bulunan kişi büyük günah işlemiş olur ve ta'zir cezasıyla cezalandırılır.³⁰ Hanbeliler ise eşyle ters ilişkide bulunan kocanın, karısı ile aralarının tefrik edilmesi gerektiği görüşündedirler.³¹

Aynı konuyla alakalı yasak ve çirkin bir diğer fiil ise âdetli veya lohusa kadınla cinsel ilişkiye girmedir. İslam hukukuna göre âdet veya lohusalık hallerindeyken kadınlarla cinsel ilişkiye girmek haramdır.³² Nitekim Yüce Allah ayet-i kerimede: "*Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: "O bir ezadır (rahatsızlıktır). Ay hâlinde kadınlardan (onlarla cinsel ilişkiye girmekten) uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın..."*"³³ buyurarak, kadınlar için bir rahatsızlık durumu olarak nitelediği aybaşı hallerinde onlarla cinsel ilişkiye girilmesini yasaklamıştır. Öte yandan kişinin eşinin psikolojik durumunu dikkate almaksızın onunla birlikte olma arzusu da dinimizce doğru bir davranış şekli olarak kabul edilmemiştir. Aksine kadının cinsel olarak tatmin olamamasına ve kadının çocuk sahibi olmamasına sebebiyet vereceğinden dolayı, erkeğin cinsel ilişki esnasında azil yapma konusunda tek taraflı irade ile davranamayacağı fakihler tarafından ifade edilmiştir.³⁴ Bu durum, fikhî hükümlerin kadının haklarına ne derece önem verdiğini de göstermektedir.

Duygusal şiddet ve istismar olarak kabul edilen; erkeğin eşine hakaret veya küfredmesi, başkalarının yanında aşağılaması, küçük düşürmesi, korkutması ve tehdit etmesi gibi davranışlar, bir Müslümanın asla başvurmaması gereken ve aynı zamanda İslam Hukukunca da yasaklanan davranışlar arasındadır. Kur'an-ı Kerimde eşlerle alakalı olarak: "...onlarla iyi geçinin..."³⁵, "*Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır.*"³⁶ buyurulmuştur. Efendi-

³⁰ Udeh, *İslam Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk*, s. 219-221.

³¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, IX, 263.

³² Yıldız, *Hanımların Özel Halleri*, s. 101.

³³ Bakara 2/222.

³⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî*, IX, 262.

³⁵ Nisâ 4/19.

³⁶ Bakara 2/228.

miz’de (s.a.v.): “Sizin en hayırlınız ev halkına en güzel şekilde davranmanızdır. Ben ise ev halkına en iyi davrananınızım”³⁷ buyurarak, eşlerin bu tür davranışlardan kaçınmalarını istemiştir. İslam, insanların huzur ve mutluluk içinde hayatlarını sürdürmelerini ister. Fıkıhta var olan, evli bir kadının yaşam koşulları sağlıksız ve oturamaz durumda olan bir evden kocasının izni olmaksızın ayrılmasının kadını günahkâr yapmayacağı³⁸ hükmü de bunu gösterir.

İslam’a göre bir erkeğin ortada kesinleşmiş bir durum yokken eşinin kendisini aldattığını söylemesi, doğru bir tutum değildir. Çünkü böyle bir durumda eşine zina isnadında bulunan bir kimse- nin hâkim karşısında mülâane³⁹ yapması ve her halükarda o evliliğin sona erdirilmesi gerekir.⁴⁰ Allah Teâlâ Kur’an’da şöyle buyurmaktadır: “Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer yalancılardan ise, Allah’ın lânetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah’ı dört defa şahit getirmesi (Allah adına yemin etmesi), beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır.”⁴¹

Kadının evinden dışarı çıkması İslam Hukukuna göre kocasının iznine bağlıdır. Bu nedenle koca, evin geçimini sağlama yükümlülüğünü yerine getirdiğinden, eşinin de nafakasını karşıladığından karısının çalışmasına izin vermeyebilir. Ayrıca Fıkıha göre kadının çalışmak gibi bir zorunluluğu yoktur. Buna rağmen ille de çalışmak istiyorsa, bu ancak kocasının uygun görmesiyle mümkündür.

³⁷ İbn Mace, *Nikâh*, 50.

³⁸ Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XLI, 314.

³⁹ Mülâ’ane: Hanımını Zina yapmakla suçlayan fakat bu suç ispatını dört şahitle ispatlayamayan kocanın, mahkeme huzurunda hanımıyla özel bir şekilde ve karşılıklı olarak yeminleşmeleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yaman, *İslam Aile Hukuku*, s. 80-81.

⁴⁰ Ahmed Hamd, *en-Neseb*, s. 265.

⁴¹ Nur 24/6-9.

III. EŞLERİN SORUMLU DAVRANIŞLARININ ŞİDDETİ ÖNLEMEYE KATKISI

İslam'da kadın ve erkek birbirlerinin rakibi değil, tamamlayıcıları olarak telakki edilmiştir. Peygamber Efendimiz: "Hepiniz çobansınız ve sürünüzden sorumlusunuz. Erkekler ailesinin çobanıdır, kadın kocasının, evinin ve çocuklarının çobanıdır. Hepiniz sürünüzden mesulsünüz."⁴² buyurarak, kadın ve erkeğin belli sorumluluklarının olduğunu ifade etmiştir. Her ne kadar tarafların birbirleri üzerinde belirli hak ve sorumluluklarının bulunduğu ifade edilse de erkek ailenin düzenini sağlaması, evin geçimini ve mali yükümlülüklerini üstlenmesi sebebiyle ailede etki bakımından daha ön plandadır.⁴³ Tarafların birbirlerine karşı yerine getirmesi gereken yükümlülüklerinden bazıları şu şekildedir:

1. *İyi davranma*: Eşlerin birbirlerine karşı hoş muamelede bulunma ve güzel davranışlar sergileme mesuliyeti vardır.⁴⁴ Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.): "Sizin en hayırlınız ev halkına en güzel şekilde davranmanızdır. Ben ise ev halkına en iyi davranıyorum."⁴⁵ buyurmuştur. Maliki, Şafii ve Hanbelilere göre eşlerin birbirlerine iyilikle muamele etmeleri zorunludur. Eşlerin her birinin diğeriyle örf dairesinde güzel bir iletişim kurmaları, ezadan kaçınmaları, birbirlerinin haklarını ihlal etmemeleri, harcamalarda aşırıya gitmemeleri ve meşru ölçüler dairesinde zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaları gerekmektedir.⁴⁶ Ayrıca evli erkek ve kadının birbirleri için süslenmeleri ve bakımlı olmaları da iyilikle muamele kapsamındadır. Bu bağlamda her iki tarafın da ahlaklarının güzel, huylarının mutedil, birbirlerine karşı davranışlarının saygı ve alçakgönüllülük çerçevesinde olması gerekir.⁴⁷

2. *Cinsellik*: Cinsellik, insanoğlunun fitratında bulunan bir durum ve ihtiyaçtır. İslam bu ihtiyacın giderilmesi için evlilik müessesini kurmuş ve düzenlemiştir. Cinsel ilişkide tarafların nasıl dav-

⁴² Buhari, *Nikâh*, 81.

⁴³ Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 288.

⁴⁴ Aile Hukuku Kararnamesi, md. 73; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 311.

⁴⁵ İbn Mace, *Nikâh*, 50.

⁴⁶ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 310.

⁴⁷ Kâsânî, *Bedâ'î'u's-Sanâî*, III, 615; Şirazî, *el-Mühezzeb*, IV, 233; Buhuti, *Keşşâfu'l-Kına*, V, 184-185.

ranmaları gerektiği kaynaklarımızda mevcuttur.⁴⁸ Fakihler, evlilik neticesinde eşlerin birbirlerinden cinsel yönden tam olarak faydalanmalarının helal kılındığı görüşündedirler. Mezhepler bu faydalanmanın ne şekilde olacağı konusunda farklı görüş belirtmişlerdir. Hanefiler *ihram*, *hayız*, *nifas*, ya da *zihar keffâreti* gibi şer'î bir mazeret sahibi olma haricinde bir erkeğin eşinden *faydalanmasının kendisinin en tabi hakkı olduğu görüşündedirler.*⁴⁹ Şafiiler ve Hanbeliler eşlerin birbirlerinin vücutlarından faydalanmalarının, bakmalarının, birbirlerine dokunmalarının helal olduğu görüşündedirler.⁵⁰ Malikîler de sahih bir akitle evlenen kadın ve erkeğin, ters ilişki haricinde, birbirlerinin vücudundan serbestçe faydalanmalarının helal olduğu görüşündedirler.⁵¹

3. *Miras*: Evli çiftlerin arasındaki müşterek haklardan birisi de birbirlerinin malları üzerinde mirasçı olabilmeleridir⁵² Kur'an'da şöyle buyrulur: “*Eğer çocukları yoksa, karılarınızın geriye bıraktıklarının yarısı sizindir. Eğer çocukları varsa, bıraktıklarının dörtte biri sizindir. (Bu paylaşırma, ölen karılarınızın) yaptıkları vasiyetlerin yerine getirilmesi yahut borçlarının ödenmesinden sonradır. Eğer sizin çocuğunuz yoksa bıraktığınızın dörtte biri onlarındır. Eğer çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır...*”⁵³

4. *Nesep*: Baba tarafından gelen soy bağlantısı, çocuğu ana-babasına bağlayan bağı nesep kavramı ile ifade edilir.⁵⁴ Nesebin belli olmasından maksat, çocuğun evlilik birliği içerisinde dünyaya geldiğinin bilinmesidir. Fakihler sahih bir nikâh sonucu oluşan evlilikte dünyaya gelen çocuğun nesebinin isnadı konusunda ittifak etmişlerdir. İslam Hukukuna göre nesep, doğum ve nikâhla sabit olan bir durum olup, sahih bir evlilikte doğan çocuk diğer nesep isnat etme

⁴⁸ Buhârî, *Nikâh*, 66; Müslim, *Talâk*, 6, *Hayz*, 27; Ebû Davud, *Nikâh*, 45, *Tahâret*, 107, Tirmizi, *Nikâh*, 6.

⁴⁹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, III, 606; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 311-312.

⁵⁰ İbn Kudame, *Muğni*, VII, 457; Şiyrazî, *el-Mühezzebe fî Fıkhi'l-İmami's-Şafi'iyyi*, IV, 233.

⁵¹ Derdir, *Şerhu's-Sağîr*, II, 340.

⁵² A.H.K. md. 69; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 312.

⁵³ Nisa 4/12.

⁵⁴ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 231.

şartlarını taşıyorsa babasına isnat edilir. Çünkü Hz. Peygamber “Çocuk yatak sahibinindir.”⁵⁵ buyurmuştur.

5. *Eşinden Cinsel Olarak Faydalanma*: İslam Hukukuna göre erkeğin eşi üzerindeki bir diğer hakkı da; *eşinden cinsel olarak faydalanma hakkıdır*. Eşiyile ilişkiye girmeye gücü ve iktidarı olan erkek, karısının hakkı olan mehrin en az muaccel kısmını ödediği takdirde eşiyile cinsel ilişkiye girmeyi talep etme hakkına sahip olur ve eşinin bu talebe karşılık verme zorunluluğu vardır.⁵⁶ Şayet kadın, evlilik neticesi hakkı olan mehrinin en az muaccel kısmını teslim almamışsa, eşinin kendisiyle cinsel ilişkiye girme isteğini geri çevirme hakkına sahiptir.⁵⁷ Evlilik birliği içerisinde *cinsel yönden uyum* birinci derecede önemi haiz olduğundan, erkek cinsel istifadeye engel olan kadının iradesine bağlı hallerini düzeltmesi konusunda eşini zorlayabilir.⁵⁸ Sözelimi bir erkek, hayız ve nifas günü bittiği halde temizlenmeyen eşini yıkanıp temizlenmeye veya kendi muhalefetine rağmen nafile oruç tutan kadını iftar etmeye zorlayabilir. Zira bu, kendisinin eşinden cinsel açıdan yararlanmasını engelleyen bir durumdur.⁵⁹ Ayrıca tüm bedenini; kasık, koltukaltı gibi bölgelerdeki tüylerin temizliği, kötü kokusu sebebiyle soğan, sarımsak türü yiyeceklerin yenilmesi, pespaye, kirli veya pis kokan elbiselerin giyilmesi, ya da çiftlerin hastalanmalarına sebep olabilecek yemeklerin yenilmesi de bu kapsamdadır.⁶⁰ Bu hususlardan da anlaşılmaktadır ki; hayatımızın her alanını en güzel biçimde şekillendiren yüce dinimiz İslam’ın, aile hayatıyla ilgili belirlediği esaslar göz önüne alınarak, bu çerçevede koymuş olduğu kurallara uyulduğu takdirde zamanımızın ve toplumumuzun büyük problemlerinden olan eşler arası şiddet, boşanma ve yuvaların parçalanması gibi durumların önüne geçilebileceği aşikârdır.

⁵⁵ Buharî, *Buyu’*, 99; Müslim, *Rada’*, 36.

⁵⁶ Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XLI, 314.

⁵⁷ Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XI, 325.

⁵⁸ Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XXX, 124.

⁵⁹ Heyet, *el-Fetevayı’l-Hindiyeye*, Beyrut 1980, I, 340-342.

⁶⁰ İbn Hümmam, *Şerhu Fethu’l-Kadir*, II, 520; Heyet, *el-Fetevayı’l-Hindiyeye*, I, 340-342; Şirbinî, *Mugni’l-Muhtac*, III, 189; Buhuti, *Keşşâfu’l-Kına’an Metni’l-İkna’*, V, 190.

İslam Hukukuna göre evli bir kadın kocasının evine girmesini istemediği, hoşlanmadığı ve uygun görmediği kimseleri kocasının izni olmaksızın evine davet edemez veya misafir olarak ağırlayamaz.⁶¹ Evli bir kadın, eşinin izni olmaksızın daha önceki eşinden olan çocuğunu veya bir akrabasını eşinin kendisi için temin ettiği evde barındıramaz.⁶² Geçmişte olduğu gibi günümüzde de bu gibi durumların, pek çok huzursuzluklara ve kavgalara sebebiyet verdiği bilinmektedir. Kadının eşinin izni olmaksızın birilerini evinde ağırlaması, aile içerisinde huzursuzluk ya da kavgaya sebebiyet verecekse, kadının bundan şiddetle kaçınması gerekir. Burada kocanın izninden maksat, kadının her seferinde kocasının sözlü iznini alması değil, onun razı olup olmayacağını, zahiri veya zımnî delalet yoluyla bilinmesidir.

6. *İzin*: Fakihlere göre, bir kadının evinden dışarı çıkmasının kocasının iznine bağlı olması, bulunduğu evin yaşanabilir nitelikte ve ferah olması şartına bağlıdır. Yaşam koşulları sağlıklı ve oturulmaz durumda olan bir evden kocasının izni olsun ya da olmasın dışarı çıkmak kadını günahkâr yapmaz.⁶³ Ancak kadın, eşinin ikamet ettiği beldede ve evde ikamet etmek zorundadır. Erkeğin, evlilik süresi içerisinde herhangi bir sebeple ikamet yerini değiştirmesi durumunda, kadının eşinin taşındığı yere gitme zorunluluğunun bulunduğu ve bunun erkeğin eşi üzerindeki haklarından birisi olduğu telakkî edilmektedir.⁶⁴

7. *Eşine hizmet ve işlerde yardımlaşma*: İslam âlimlerine göre kadının eşine hizmet etmesi ve işlerinde yardımcı olması caiz görülmele beraber, bunun kadının aslı görevi olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Hanbeli ve bazı Maliki fakihlere göre, evli kadının eşine hizmet etmesi vacip (gerekli) olmamakla birlikte, evla olanın kadının örf ve adet üzere eşine hizmet etmesidir.⁶⁵ Hanefiler evli bir kadının kazâen olmasa da diyâneten eşine hizmet etmesinin

⁶¹ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 314.

⁶² A.H.K., md. 72.

⁶³ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 314.

⁶⁴ A.H.K., md. 71; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 313.

⁶⁵ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XIX, 44.

gerekli olduğunu söylemişlerdir.⁶⁶ Sözelimi, kadının evde eşinin yardımına ihtiyaç duymayacağı ekmek yapmak, tahıl öğütme gibi işleri kendisinin yapması gerektiği görüşünde olan âlimler vardır.⁶⁷

8. *Kadının eşine karşı isyankâr bir tutum sergilememesi*: Kadının aslı görevlerini yerine getirmemesi, serkeşlik yapması, eşinin haklarını göz ardı etmesi ve buna benzer davranışlarda bulunması durumunda, kocasının eşini tedip etme yani uslandırma, yola getirme ve terbiye etme hakkı vardır.⁶⁸ Bu kapsamda kadının gerektiğinde eşi için süslenmemesi, cünüplükten temizlenmemesi, namaz kılmaması, izinsiz evini terk etmesi, engel bir durumu olmadığı halde eşinin yatak davetine icabet etmemesi... gibi konular zikredilmektedir. İslam Hukukuna göre, bir erkeğin bu gibi durumlarda alması gereken tedbirler ana hatları ile şu şekildedir:

a. *Nasihât Etme*: İnsan düşünen ve akıllı olan bir varlıktır. Bu nedenle insan, hataya düştüğü veya yanlış olduğu kabul edilen durumlardan akıllı ve düşüncesi sayesinde geri adım atabilir. Bazen insanın aklını kullanarak doğruyu bulması mümkün olmayabilir. İşte o zaman çevresindeki insanların kendisine, doğruyu yanlıştan ayırt edebilmesine imkân sağlaması amacıyla telkinde bulunmaları ve öğüt vermeleri gerekli bir durum olarak karşımıza çıkar.⁶⁹

b. *Yatağı Ayırma (Hecr)*: Nasihat sonunda düzelmeyen kadını te'dip etme yollarından ikincisi yatağı ayırmaktır.

c. *Dövme*: Fakihler, kadının nuşûzu halinde kocanın gerekirse eşini döverek tedip edebileceğini ifade etmişlerdir.⁷⁰ Fakihler, erkeğin eşini tedip etmede son çare olarak başvurabileceği "dövme" olayının uygulanması esnasında bir takım hususlara dikkat etmesi zorunluluğunun olduğu görüşündedirler. Buna göre dövme; kesinlikle yaralamaya ve kanamaya sebebiyet vermeyecek ve iz bırakmayacak şekilde olma, yüze ve vücudun hassas bölgelerine kesinlikle vurulmamalıdır.⁷¹ Bununla birlikte kadına tokat atılmayacağı bil-

⁶⁶ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, IV, 192.

⁶⁷ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, IV, 192; İbn Kudame, *Muğni*, VIII, 132.

⁶⁸ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XXIV, 58; XXX, 125; XL, 294.

⁶⁹ Nisa 4/34.

⁷⁰ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 334.

⁷¹ Kurtubî, *Cami'u'l-Ahkâmi'l-Kur'an*, V, 172.

gisi fıkıh kaynaklarımızda mevcuttur. Zira dövmekten maksat terbiye etmektir, yok etmek değildir. Bu nedenle erkeğin eşini ağır bir şekilde dövmesi halinde kadının mahkemeye başvurarak boşama veya kısas isteme hakkı söz konusu olur.⁷²

Şafîi ve Hanbelî fakihlerinden bazılarının göre ise nuşûzundan ötürü tedip amacıyla kadının dövülmesi caiz görülmüştür. Fakat bu gibi durumlarda bile erkeğe yakışan tavrın dayak değil affetmek olduğu, dövme tedbirine ise hiç başvurulmamasının çok daha yerinde olacağı ifade edilmiştir. Yine de Hanbelî fakihler, eşler arası sevginin sürekliliği açısından, dövmenin terk edilmesinin en doğru yol olduğu görüşünü de dillendirmekten geri durmamışlardır.⁷³ Malikiler ve Şafilere göre, nâşize kadının dövülebilmesinin hukuken meşru olması için gerçekten böyle bir yola başvurmanın olumlu sonuç getireceğine kanaat getirilmesi gerekir. Aksi halde eşini dövmenin terbiye açısından fayda temin etmeyeceği kanaati hasıl olursa, erkeğin eşini dövmesi caiz olmaz, hatta haram dahi olur.⁷⁴

Bütün bu bilgiler ışığında şunu kolaylıkla ifade edebiliriz ki; günümüz toplum yapısı ve aile düzeni göz önüne alındığında bir erkeğin eşini dövmesi, ailenin bütünlüğünün korunmasına ve devamının sağlanmasına faydadan çok zarar getirir. Zira günümüz kanunlarına göre eşinden her ne sebeple olursa olsun dayak yiyen kadın, şiddete maruz kalmış olarak kabul edilmekte ve kocaya bir takım cezaî müeyyideler uygulanmaktadır. Bununla birlikte, sosyal hayatta belli bir konuma ve kariyere sahip olan kadınlar dövme tedbirine maruz kaldıkları takdirde bu durumu kabullenememekte ve eşlerini mahkemeye vererek kolaylıkla boşanabilmektedirler. Günümüzde, bu ve benzeri nedenlerle kocanın dövme tedbirine başvurmaması kanaatimizce daha doğru ve faydalıdır.

d. Talak sözlükte çözüme, kaydı ortadan kaldırma anlamında kullanılan bir isimdir. İstılahta ise talak; nikâh kaydının hususi bir

⁷² Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 334; Kurtubî, *el-Cami'u*, V, 172; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 298-299.

⁷³ Remli, *Nihayetü'l-Muhtâc*, VI, 383; Buhuti, *Keşşâfu'l-Kına'*, V, 210; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 300.

⁷⁴ Ramli, *Muğni'l-Muhtâc*, III, 260; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XL, 301.

takım lafızlar kullanılarak ortadan kaldırılmasını ifade eder.⁷⁵ Talakla sona erdirilmesi kastedilen şey, sahih olarak mevcut olan nikâhtır. Talak İslam Hukukunda erkeğe tanınmış yetkilerden birisidir ve erkek bir sebep göstermeksizin tek taraflı iradeyle de eşini boşayabilir.⁷⁶ Her ailenin içinde zaman zaman büyük veya küçük boyutlu tartışmalar ya da kavgalar meydana gelebilir. Bu gibi durumlar karşısında acele kararlar verilerek olayı boşanma boyutuna taşımak İslam'ın ruhuna uygun bir davranış değildir. Zira İslam Dininde boşama meşru sayılmakla beraber, en son başvurulması önerilen tedbirlerden biridir. Nitekim Peygamber Efendimiz: “*Helallerin Yüce Allah'a en sevimsiz olanı; talaktır.*”⁷⁷ buyurmaktadır. Karı-koca arasındaki sevgi ve saygının biterek birlikteliklerinin çöküntüye uğraması ve tahammül edilemez bir hal aldığı durumlarda, her ikisinin haklarını korumak amacıyla, hakem tayin ederek anlaşma yoluna varılabilir.⁷⁸ Ne var ki, bazen sabır ve tahammül evliliğin devamı için yeterli olmaz. Şayet taraflar arasında ayrılığın devam etmesine sebep olan nedenler ortadan kalkmamışsa ve bu durum taraflar arasında fitnenin, günahın ve Allah'a karşı kusurlu davranmanın artmasına sebep oluyorsa, bu durumda son çare olarak bunların boşanmaları yoluna gidilir. Bu süreçten sonra vaki olan talak taraflar arasında belki daha hayırlı bir sonucun doğmasına vesile olabilir. Bunun birçok örneğini sosyal hayatımızda görmekteyiz. Yüce Yaratıcının imtihanıyla karşı karşıya olan mağdur kadın boşanıp bir başkasıyla evlendikten sonra maddi ve manevi olarak refaha ulaşabilmekte ve mutlu olabilmektedir. Öte yandan kadının geçim derdine düşme korkusundan dolayı mutsuz olduğu bir yuvada yaşamaya devam etmesinin gerekmediğini ve eşlerin ayrılmaları halinde Allah'ın kendilerini rızıklandırabileceğini şu ayetle bilmekteyiz; “*Eğer ayrılırlarsa, Allah bol lütuf ve nimetiyle onların her birini zengin kılar (başkalarına muhtaç bırakmaz). Allah, lütfü geniş olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir.*”⁷⁹ Bu gibi durumlarda fakihler talakın gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Çünkü burada “*çok zararı az zararlar*

⁷⁵ Ramli, *Muğni'l-Muhtâc*, III, 279.

⁷⁶ Ramli, *Muğni'l-Muhtâc*, III, 279; A.H.K., md. 102.

⁷⁷ Ebû Davûd, *Talak*, 3; İbn Mâce, *Talak*, 1.

⁷⁸ Nisâ 4/128-129.

⁷⁹ Nisa 4/130.

*giderme*⁸⁰ kaidesi gereğince tarafların her ikisinin de açıkça faydası söz konusudur. Nitekim insanların en mükemmeli ve müsama-hakârı olan Peygamber Efendimiz de eşi Hafsa ile böyle bir sıkıntı yaşamış ve kendisini ric'i talakla boşamak zorunda kalmıştır. Ancak aralarındaki tatsızlık çok fazla devam etmediğinden, daha sonraları kendisine geri dönmüştür.⁸¹

IV. MEHİR VE NAFKA

İslam hukukuna göre sahih nikâhla evlenen bir kadın bu evlilik neticesinde mehir, nafaka, gerektiğinde hizmetçi temini, erkeğin eşine adil davranması, erkeğin geceyi eşinin yanında geçirmesi veya namusunu koruma altına alınması şeklinde, bazı haklara sahip olur.

Sahihi bir nikâhla evlenen erkeğin eşine *mehir ödemesi* Kitap, Sünnet ve İcma' ile sabittir. Nitekim konuyla ilgili olarak Yüce Allah: “...Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin...”⁸² “...Bunların dışında kalanlar ise, iffetli yaşamak ve zina etmemek şartıyla mallarınızla (mehirlerini verip) istemeniz size helâl kılındı. Onlardan (nikâhlanıp) faydalanmanıza karşılık sabit bir hak olarak kendilerine mehirlerini verin...”⁸³ buyurarak, mehrin gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu durum Aile Hukuku Kararnamesinin altmış dokuzuncu maddesinde de açıkça ifade edilmiştir.⁸⁴

Erkeğin eşine karşı yükümlülüklerinden birisi de kendisinin geçimini sağlayacak şekilde *nafakasını* (*zevciyet nafakası*) temin etmektir. Arapça bir kelime olan nafaka; “harcama, gider” “geçim masrafı” “yardım, bağış” anlamlarına gelmektedir.⁸⁵ İslam Hukukunda nafaka; kadının (zevciyet) nafakası, çocukların nafakası, usul'ün nafakası ve zevil'erham'ın nafakası olarak dört başlık altında değerlendirilir.

⁸⁰ Mecelle md. 27.

⁸¹ Ebu Davud, *Talâk*, 38; İbn Mâce, *Talâk*, 1; Nesâi, *Talâk*, 76.

⁸² Nisa 4/4.

⁸³ Nisâ 4/24.

⁸⁴ Çeker, *Aile Hukuku Kararnamesi*, s. 31.

⁸⁵ İbn Manzur, *Lisanu'l-Arab*, X, 358.

İslam Hukûk literatüründe zevciyet nafakası; “*Bir erkeğin eşinin yiyecek, giyecek, ikamet ve bunlara bağlı ihtiyaçlarını karşılaması*”⁸⁶ demektir. Fakihler, örfе bağılı olarak normal bir hayat sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan ev, gıda, giyecek, tedavi v.b. masrafların yanında bir insanın tüm zorunlu ihtiyaçlarının nafaka kapsamına dâhil olduğunu ifade etmişlerdir.⁸⁷ Fakihlerden bazıları da ilaç, kişisel bakım ürünleri ile kadın hizmetçi temininin de nafaka kapsamında olduğunu belirtmişlerdir.⁸⁸ Erkek, eşinin nafakası kapsamında kendisine ikamet edebileceği bir ev temin etme zorunda olmakla beraber, eşinin izni olmadan mümeyyiz olmamış küçük çocuğunun haricinde ailesinden bir başka kimseyi ya da akrabasını o evde ikamet ettiremez.⁸⁹

Fukaha, kadının nafakasının teminini Kitap, Sünnet ve İcmâ delillerine istinaden erkeğin görevleri arasında zikretmiştir. Nitekim ayet-i kerimelerde Cenab-ı Hak: “*Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da, Allah’ın ona verdiğiinden (o ölçüde) harcasın...*”⁹⁰ “*...Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği, örfе uygun olarak babaya aittir...*”⁹¹ “*Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin...*”⁹² buyurarak, kadının nafakasını erkeğe yüklemiştir. Peygamber Efendimiz de nafakayla ilgi olarak Vedâ haccında şunları söylemiştir: “*Kadınlar hakkında Allah’tan korkun. Zira siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız ve Allah’ın adıyla kendinize helal kıldınız. Onların sizin üzerinizdeki hakları; ma’ruf ölçülerde onları yedirip giydirmenizdir...*”⁹³

Kocası Ebû Süfyan’ın cimri olduğunu, çocuğuyla kendisine yetecek nafakayı vermediğini, bu yüzden de ondan habersiz malından

⁸⁶ Bilmen, *Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 444.

⁸⁷ A.H.K., md. 70; Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XLI, 43; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 341.

⁸⁸ Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XLI, 43.

⁸⁹ A.H.K., md. 72.

⁹⁰ Talak 65/7.

⁹¹ Bakara 2/233.

⁹² Talak 65/6.

⁹³ Tirmizi, *Rada*, 11.

harcayarak geçindiğini söyleyen Hind'e Peygamber Efendimizin; "Sana ve çocuğuna yetecek kadar örfe uygun ölçüde al"⁹⁴ şeklinde izin vermesi de nafakanın temininde hassas davranılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte hadis kaynaklarımızda nafakanın gerekliliğini ifade eden pek çok hadis-i şerife rastlamaktayız.⁹⁵

Kadının nafakası sadece eşine aittir. Bir başkası bu nafakayı ödemeye ortak edilemez. Erkeğin fakir veya kayıp olması durumunda nafaka yükümlülüğü düşmez. Her erkeğin, imkânı ölçüsünde eşinin nafakasını karşılamak ve ihtiyaçlarını gidermek zorunluluğu vardır.⁹⁶ Kadın eşinden nafakasını talep ettiğinde şayet koca, eşinin nafakasını vermekten imtina ederse kadın mahkemeye başvurup nafakasının teminin talep edebilir. Hâkim böyle bir durum karşısında, kadının eşinden nafakasını talep ettiği tarihten başlamak üzere, iki tarafın durumunu da göz önünde bulundurarak kocayı eşinin geriye dönük nafakasını peşin ödemeye mahkum eder.⁹⁷ Koca eşinin nafakasını karşılayamaz duruma gelir, kadın da nafakasını isterse hâkim, kadına kocasının malı üzerinde tasarrufta bulunma hakkı verir. Böylelikle kadın, nafaka alamadığı günler de dâhil olmak üzere nafakasını kocasının malından karşılayabilir.⁹⁸

İslam Hukukuna göre evli kadının nafaka hakkı bazı durumlarda düşebilmektedir. *Hanefîlere* göre dinden çıkma (mürted), zina yapan veya nâşize olan kadının nafaka hakkı düşer.⁹⁹ Yine meşru bir sebep olmaksızın kocasının evini terk eden veya kocasıyla cinsel ilişkiye girmek istemeyen kadının bu durum süresince nafaka hakkı düşer.¹⁰⁰ *Malikiler* ise naşize olan, eşinin kendisinden cinsel yönden faydalanmasına izin vermeyen veya cinsel ilişkiye girmeyen kadının nafaka hakkının düşeceği görüşündedirler. *Şafîiler* de naşize olan,

⁹⁴ Buharî, *Buyu'*, 95; Müslim, *Akdiye*, 7.

⁹⁵ Buharî, *İman*, 41; Müslim, *Vasiyyet*, 5; el-Muvattâ', *Vasiyyet*, 4.

⁹⁶ A.H.K. md. 69; Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 448-449.

⁹⁷ A.H.K., md. 94.

⁹⁸ A.H.K., md. 96.

⁹⁹ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, IV, 18-19; İbn Kudame, *Muğni*, IX, 231; Derdir, *Şerhu's-Sağîr*, II, 730-731; A.H.K., md. 101; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 38.

¹⁰⁰ A.H.K., md. 101.

akıl baliğ olmayan, farz ibadetler dışında nafile ibadetler için kocasından izinsiz evden çıkan (nafile oruç tutan veya itikafa giren) kadının nafaka hakkının düşeceği görüşündedirler.¹⁰¹ *Hanbelîler* de eşine kendisini teslim etmeyen yahut ondan yüz çeviren, farz olmayan bir konuda kocasından izinsiz yolculuğa çıkan, kocasına itaat etmemek için evini terk eden kadının nafaka hakkının düşeceğini ifade etmişlerdir.¹⁰²

Beldenin örfünde carî olması halinde gerekirse erkek hanımına *hizmetçi temin etmelidir*. Fukaha bunu kadının eşi üzerindeki haklarından birisi olarak kabul etmiştir. Zira Allah-u Teâlâ kadınlara ma'rufa uygun olarak davranılmasını emretmiştir.¹⁰³ Burada ma'ruftan maksat yatak ve harcama hususlarında insafı, sözlerde ve sohbetlerde hoş muamelede bulunmak gibi özelliklerdir.¹⁰⁴ Bir kadının henüz bekârken babasının evinde meşgul olmadığı veya yaşadığı beldenin örfünde yer almayan işleri yapması kendisinden istenemez. Bunlarla alakalı olarak kadına yardımcı olacak birilerinin temin edilmesi nafaka hakkı kapsamında düşünülmüştür.¹⁰⁵ Örneğin, hayatında hiç inek sağmamış veya tarla işiyle uğraşmamış bir kadına bunları yapması dayatılamaz. Benzer şekilde, erkeğin hasta olan hanımına bakacak birisini tutmasının vacip olduğunda fukaha ortak görüş belirtmiştir.¹⁰⁶ Malikiler, bunu erkeğin maddi durumunun müsait olması şartına bağlarlar.¹⁰⁷ Hanefilere göre; bir kadın yemek ve ekmek pişirmek gibi görevleri veya işleri yapamayacak durumda olursa veyahut hastalığı sebebiyle bu işleri yapamayacak olursa erkek, kendisine bunları hazırlayacak birisini temin eder. Lâkin, kadın böyle bir durumda değilse erkek kendisine bir hizmetçi tutmak zorunda değildir.¹⁰⁸

¹⁰¹ İbn Kudame, *Muğni*, IX, 238-239; Derdir, *Şerhu's-Sağir*, II, 735; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 317.

¹⁰² İbn Kudame, *Muğni*, IX, 256-262.

¹⁰³ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XLI, 317.

¹⁰⁴ Muhammet Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, İstanbul 1982, II, 534.

¹⁰⁵ Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XIX, 39.

¹⁰⁶ Düsuki, *Haşiyetü'd-Düsûki*, II, 510.

¹⁰⁷ Derdir, *Şerhu'l-Kebir*, II, 510.

¹⁰⁸ Kâsânî, *Bedâi'u's-Sanâi'*, II, 278; IV, 192; Ramli, *Muğni'l-Muhtâc*, III, 433; İbn Kudame, *Muğni*, VII, 21, 570.

Evlenen kadın, nikahı kıyılırken kocasının kendisinden başka ikinci bir eşle evlenemeyeceğini şart koşarsa bu şart geçerli olur ve koca ilk eşle nikahlı olduğu sürece ikinci bir eşle evlenemez.¹⁰⁹ Şayet böyle bir şart yoksa ve erkek bir başka evlilik daha yapmışsa eşlerine karşı adaletli davranmalıdır. Eşler arasında adaletli davranma ise eşlerin her birinin cinsellik, nafaka, giyinme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasında eşit davranma olarak kabul edilmiştir.¹¹⁰

Kadının eşi üzerindeki haklarından birisi de kocası tarafından namus ve iffetin muhafaza altına alınmasıdır. Bu, hem erkeğin haramdan kendini sakınması, hem de hanımının cinsel isteklerini gidererek, onun harama sürüklenmesini önlemesi şeklinde olabilir. Peygamber Efendimizin; “Sizden birisi hanımıyla cinsel ilişkide bulunduğu esnada kendi ihtiyacını giderdiği gibi, onun ihtiyacını giderinceye kadar acele etmesin.”¹¹¹ sözü de bu gerçeğe işaret eder.

V. ŞİDDETİN HUKUKİ TEDBİRLER YOLUYLA ÖNLENMESİ

İslam hukuku, eşler arasında meydana gelen şiddet olaylarının önlenmesine yönelik tedbirlere gelince bunlar, fıkhıta genel olarak *fena muamele* ve *geçimsizlik* çerçevesinde ele alınmıştır. Fena muamele ve geçimsizlik erkekten, kadından ya da aynı anda her ikisinden kaynaklanabilir. Eşler arasında meydana gelebilecek her hangi bir olumsuzlukta hemen evlilik birliğinin sonlandırılması çözüm olarak görülmemeli, eşlerin karşılıklı görüşme ve anlaşma yoluyla aralarındaki problemi çözme yoluna gitmeleri öncelikle başvurmaları gereken yol olmalıdır.¹¹² Zira Kur’an-ı Kerim, en iyi çözüm şekli olarak bu yolu önermektedir.¹¹³

Aile üzerinde azami hassasiyet gösteren âyetler ve hadisler muvâcehesinde konuyu derinlemesine ele alan fıkıh âlimleri, eşlerin aile mahremiyeti içerisinde çözüme kavuşturamadıkları şiddet tü-

¹⁰⁹ A.H.K., md. 38.

¹¹⁰ Heyet, *el-Mevsu’atü’l-Fıkhiyye*, XXXIII, 184.

¹¹¹ Suyutî, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, I, 276.

¹¹² Ali Bardakoğlu, “Sulh” (*İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* içerisinde), İstanbul 1997, IV, 149.

¹¹³ Nisa 4/128.

ründen problemlerin halli için bir takım uygulamaları devreye sokmuştur. Bunların başlıcaları şu şekildedir:

1. Aile Meclisi (Hakem Usulü): Eşler, aralarında sonuçlandıramadıkları problemlerin çözümü için birlikte karar vererek, belirli vasıflara sahip kendi taraflarından birer kişiyi hakem tayin etme ve onların vereceği karara göre davranma sorumluluğu içerisindedir.¹¹⁴ Buna hakem usulü denilmektedir. Hakem tayin etme usulü fıkhîta, eşler arasındaki geçimsizliklerin evlilik birliğine son vermesini önlemede çok etkili bir tedbir olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte hakem tayininin hukukî niteliği hususunda dört büyük sünî mezhep fakihleri içerisinde Malikiler farklı hükümler benimsemişlerdir. Onlara göre hakem heyetinin vermiş olduğu karar bağlayıcı olup, hukuki netice doğurur.¹¹⁵ Malikiler dışındaki sünî mezheplerde ise hakemlerin görevi daha çok ahlakî tavsiye niteliğinde kabul edilmiş olup, taraflarca kendilerine vekâlet verilmemişse boşama yetkileri yoktur.¹¹⁶ Boşama yetkisinin erkekte olması ve kadının hâkime başvurarak boşanma talebinde bulunma imkânının çok sınırlı olması sebebiyle, zamanla, şiddetli geçimsizlik hallerinde kadının da evliliğe son vermeyi talep edebilmesine imkân sağlayan bir çözüm bulma ihtiyacı hâsıl olmuştur. 1917 tarihli Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi bu ihtiyacı dikkate alarak, eşlerin arasını bulmakla görevlendirilmiş hakem heyetine bu yönde olumlu bir sonuca ulaşmalarını halinde tarafları boşama yetkisi tanımıştır. Aile Kararnamesi bu hakem heyetine “Aile Meclisi” adını vermiştir.¹¹⁷ Kur’an-ı Kerim’de¹¹⁸ mevcut olmasına rağmen, İslam Tarihi boyunca fazla bir tatbik sahası bulamayan “Aile Meclisi” uygulaması, Aile Kararna-

¹¹⁴ Nisa 4/35; Dönmez, “Aile Meclisi” (İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi İçerisinde), İstanbul 1997, I, 87; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 154, 159, 160, 173.

¹¹⁵ Derdir, *Şerhu’s-Sağır*, II, 474.

¹¹⁶ Şirazi, *el-Mühezzeb*, IV, 250-251; Dönmez, “Aile Meclisi”, I, 87.

¹¹⁷ Dönmez, “Aile Meclisi”, I, 88.

¹¹⁸ Nisa 4/35.

mesi'nden sonra Mısır ve Suriye kanunlarında da yerini alarak sosyal hayatta tatbik edilir hale gelmiştir.¹¹⁹

Aile meclisi, eşler arasında meydana gelen geçimsizlik veya şiddet olayları sonrası gereken araştırma ve inceleme sonucu vardıkları kararı hâkime bildirir. Hâkim de aile meclisinin kararı doğrultusunda hükmünü verir.¹²⁰

2. Ta'zir Cezası: Fıkıhta hakkında muayyen bir ceza, şer'i bir had bulunmayan suçlardan dolayı tatbik edilecek te'dip ve cezaya ta'zir cezası denir. Ta'zir cezası, caydırıcı olması amacıyla işlenen suçun derecesine göre belirlenir. İslam Tarihi boyunca, derece olarak ölüm cezasına kadar varabilen ta'zir cezaları, kırbaç ve benzeri bir şeyle vurmak, hapsedmek, sürgüne göndermek, konuşmamak, para cezası vermek, hizaya getirme amacıyla tehdit etmek, öğüt vermek, mahrum etmek, azarlamak ve teşhir etmek şekillerinde uygulanmıştır. Hâkim suçluya ta'zir cezası verecekse fıkıhta var olan bu ceza şekillerinden birini vermesi caiz olur. Bunların dışında kalan başka şekilde bir ceza vermesi caiz değildir.¹²¹

Eşler arası şiddet olaylarının mahkemeye intikali neticesinde hakim suçlu tarafı ta'zir cezasıyla cezalandırabilir. Bu cezanın şekli ve mahiyeti zamanın şartlarına ve şahısların durumlarına göre değişkenlik gösterebilir. Bu, hakimin takdirine bırakılan bir durumdur.¹²² Bu tür olaylar karşısında geçmişte ta'zir cezası olarak bazı ceza türleri şu şekildedir:

a. Sözle Uyarı: Fıkıha göre, eşinin kendisine yönelik baskı ya da şiddet uyguladığı durumlarda kadın, ayrılık talep etmeksizin hâkime müracaat ederek şikâyetle bulunma hakkına sahiptir. Örneğin kadın eşi tarafından dövülmüş, yatağı ayrılmış, kaba sözlerle haka-

¹¹⁹ M. K. Abdussamet Bakkaloğlu, *Suriye'de Aile Hukuku Alanındaki Gelişmeler ve Bunlar Üzerinde Osmanlı Tesirleri* (basılmamış doktora tezi), MÜSBE, İstanbul 2005, s.148.

¹²⁰ Bilmen, *Istilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, 364; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 159.

¹²¹ Şafak, *Mezheplerarası Mukayeseli İslam Ceza Hukuku*, s. 194-195; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 197, 202-203.

¹²² Şirbini, *Mugni'l-Muhtac*, III, 260-261; Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 364; Ural, İbrahim, *Şeyhu'l-İslam Fetvaları Ali Efendi*, s. 133; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 174.

retlere maruz kalmış olabilir. Bu gibi durumlarda, erkeğin kusurunu kabul etmesi veya bu durumun delillerle ispat edilmesi halinde, hâkim erkeği sözlü olarak uyarır.¹²³

b. Uzaklaştırma: Eşlerden birinin, eşinin kendisine şiddet uyguladığı ve zarar verdiği iddiasıyla mahkemeye başvurarak şikâyetle bulunduğu hallerde, bunun doğruluğu delillerle ispat edilemiyorsa ve aynı tür şikâyetler tekrar ediyorsa hâkim, şikâyetle bulunan tarafı sâlih komşular arasında iskân ettirir.¹²⁴ Bu tedbir sayesinde mağdur taraf şiddetten uzak tutularak koruma altına alınmış olur.

c. Dövme: Hâkimin sözlü uyarılarına rağmen eşine karşı şiddet içeren davranışlar sergilemeye devam eden erkek veya kadın, eşinin mahkemeye başvurarak şikâyetini yenilemesi üzerine, durumun doğruluğunun tespit edilmesi halinde hakim tarafından yaralayıcı olmayacak şekilde darp cezasıyla cezalandırılır.¹²⁵

d. Tefrik: Fıkıhın tedvin edildiği ilk dönemlerden günümüze kadar bazı durumlarda mahkemenin evlilik birliğine müdahale edebileceği ve gerekli gördüğünde evliliği sona erdirebileceği benimsenmiştir. Fakat mahkemenin evliliğe müdahale edebileceği durumlar naslarla tespit edilmediğinden dolayı, mahkemenin evliliğe hangi durumlarda müdahale edebileceği konusunda hem ihtilaf edilmiş, hem de bu durumlar tarih içerisinde Müslümanlardaki anlayış değişikliğine paralel bir şekilde gelişme kaydetmiştir.¹²⁶

Fakihlerin bir kısmı erkeğin, eşinin şiddet içeren davranışlar sergilemesi ve geçimsizlik göstermesi gibi durumlarda mahkemeye müracaat etme hakkının olmadığı, şayet eşi geçimsiz ise yetkisini kullanarak onu boşayabileceği görüşündedir. Çoğunluk fakihler ise her ne kadar erkeğin boşama hakkı bulunmakla beraber boşama sonrasında erkeğin ödemek zorunda kalacağı maddi yükümlülükleri hafifleteceği veya tamamen düşüreceği gerekçesiyle mahkemeye başvurmasının doğru olduğu görüşündedirler.¹²⁷ Çünkü fıkıh sistematüğinde erkeğin eşini kendi iradesiyle boşaması ile mahkemenin

¹²³ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 364; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 174.

¹²⁴ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 364-365.

¹²⁵ Bilmen, *Hukuk-ı İslamiyye*, II, 364.

¹²⁶ Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 141.

¹²⁷ Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 158.

kadını kusurlu bularak boşaması arasında erkeğe yüklenen maddi sorumluluklar açısından çok büyük farklılıklar vardır.¹²⁸ Eşinin geçimsizliği sebebiyle mahkemeye boşanma davası açan erkeğin, hanımının geçimsizliğini ispatlaması gereklidir. Şayet ispatlayamaz ve boşanma davasından da vazgeçmezse mahkeme durumun sonuçlandırılması için her iki taraftan hakemler görevlendirir. Hakemler çiftin arasını düzeltirlerse dava düşer. Şayet düzeltemezlerse geçimsizlikte hangi tarafın kusurlu bulunduğu veya geçimsizliğin oluşmasında kimin daha çok etkili olduğu tespit edilir. Kadın kusurlu ise mehrinin tamamının veya bir kısmını kaybetme, iddet nafakasını yitirme gibi mali cezalara çarptırılarak boşanma kararı verilir.¹²⁹

Şafii ve Hanbelilerden bir görüş ile Hanefilere göre; boşama yetkisine sahip olmayan kadın, ailesinde oluşan şiddetli geçimsizliğin çözümü için arabulucuların ıslah girişimi sonuç vermediğinde bu geçimsizliğin ve mağduriyetinin giderilmesi amacıyla mahkemeye başvurabilir. Ancak boşanma talebiyle mahkemeye başvuramaz.¹³⁰ Çünkü bu durum bir boşanma sebebi değildir. Hâkim bu tür davranışlar sergileyen kocayı cezalandırarak düzelmesini sağlayabilir.¹³¹ Şafii ve Hanbelilerden bir görüş ile Malikilere göre ise eşler arasındaki geçimsizliğin devam etmesi halinde kadın, mahkmeden arabulucuk yapmasını isteyebileceği gibi eşinin cezalandırılmasını ve boşanmayı da talep edebilir.¹³² Erkeğin eşinin hakkı olan nafakayı temin etmede zorluk çıkarması durumunda da kadının mahkemeye başvurarak boşanma talep etme hakkı vardır.¹³³ Günümüzde de tercih edilen bu görüş, eşler arasında bir denge oluşturmakta, kadın için çekilmez hale gelen evliliklerden kurtuluş yolu olarak

¹²⁸ Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 154.

¹²⁹ Dalgın, *Boşama Yetkisi*, ss. 158-160.

¹³⁰ Şirbini, *Mugni'l-Muhtac*, III, 413; İbn Rüşd, *Bidayetü'l-Müctehid*, II, 121; İbn Kudâme, *Muğni*, VIII, 169.

¹³¹ Derdir, *Şerhu's-Sağir*, II, 490 vd.; Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 174.

¹³² Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XXIX, 57.

¹³³ Abdurrahman el-Cezeri, *Mezahibi'l-Erba'a*, IV, 507; Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhiyye*, XXIX, 59.

karşımıza çıkmaktadır. Böylece şiddetli geçimsizlik bir boşama sebebi olarak görülmektedir.¹³⁴

Erkeğin geçimsiz davranarak, eşine karşı şiddet içeren davranışlar sergilemesi durumunda aile meclisi denilen hakem müessesesi devreye girer. Evliliğin durumu ve geçmişi hakemler tarafından incelenerek değerlendirilir. Erkek evliliğin devamına yönelik olumlu belirtiler görülmemesi halinde bu evliliğe son verilir.¹³⁵ Erkek kadının mehrini ve diğer mali yükümlülüklerini tam olarak ödeme cezasına çarptırılır.¹³⁶

SONUÇ

Şiddet, insanlık tarihinin en eski sorunlarından birisidir. İnsanın saldırgan davranışlar ve şiddet içeren eylemler sergilemesinin geçmişten kaynaklanan nedenleri olduğu gibi, yaşadığı ortamdan kaynaklanan nedenleri de vardır. Şiddete başvuranlar, bu şiddet davranışlarını bazen bir gerekçeye de dayandırmak suretiyle meşrulaştırmaktadırlar.

Bu bağlamda aile içi şiddet de bulaşıcı bir hastalık gibi, aile bireyleri arasında yaygınlık kazanmakta ve kuşaklar arasında devamlılık sergilemektedir. Oysaki toplumun en küçük yapı taşı olarak nitelenen aile, toplumun temelini oluşturan önemli bir kurumdur. Halbuki aile bireyleri arasında meydana gelen şiddet türünden davranışlar aile için oldukça zararlı neticeler doğurmakta, tarafları mağdur etmektedir. Konuyla alakalı araştırmada bulunanlar şiddete maruz kalan durumuna göre konuyu *eşler arası*, *anne-babaya yönelik* ve *çocuklara yönelik* olmak üzere farklı şekillerde gruplandırmışlardır. Aile kurumunun temelini eşler oluşturur. Eşler arası ilişkilerin sağlıklı ve düzenli olması, kurulan ailelerin de sağlıklı ve düzenli olması sonucunu doğurur. Gelecek toplumların teminatı olarak kabul edilen çocukların kişilikleri yetiştikleri aileye göre şekillenir. Ailenin temeli kabul edilen eşlerin arasında vuku bulacak

¹³⁴ Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 174.

¹³⁵ Ebü Zehre, *Fetâvâ*, s. 583.

¹³⁶ Dalgın, *Boşama Yetkisi*, s. 158-160.

herhangi türden bir şiddet, ailenin düzenini ve huzurunu bozmakta; ayrılımlara kadar varabilecek sonuçlar doğurabilmektedir.

Eşler arası şiddet, varlığı insanlığın her döneminde bilinmesine rağmen, aile mahremiyeti ve aile içinde çözülmesi gereken kişisel bir sorun olarak telakki edilmesi sebebiyle gizli kalarak konuyla ilgili gerekli araştırma ve çalışmalar yapılamamıştır. Günümüzde ise Dünya Sağlık Örgütü yanında farklı devletler ve kadın örgütleri de problemin çözümüne yönelik konuyla ilgili pek çok araştırma ve çalışma yapmakta, bununla ilgili konferanslar düzenlemektedirler. Ülkemizde ise aile içi şiddet probleminin çözümüne hizmet etmesi amacıyla Başbakanlık Aile Araştırma ve Kurumu, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü gibi kurumlar kurularak akademik çalışma ve araştırmalar yapılmaktadır. Yapılan bu çalışmalarla eşler arası şiddetin sebepleri araştırılarak, toplumumuzda görülen eşler arası şiddet türleri, davranış çeşitleri ve bu problemin çözüm yolları saptanmaya çalışılmaktadır. Toplumda kanayan bir yara haline gelen, ailelerin düzen ve huzurunu bozarak amacından saptıran en büyük sorunlardan olan eşler arası şiddetle ilgili fikhî düzenlemeler ve tedbirler mevcuttur. Fakihler de konuya duyarsız kalmamışlardır. Bu bağlamda eşler arası şiddetin fikhî açıdan önlenbilmesinin ilk aşaması olarak eşlerin, Allah'ın belirlemiş olduğu hak ve sorumluluklarını bilmelerini ve bu hak ve sorumluluklar çerçevesinde ortaya çıkan kurallara uymaları istenmiştir. Bu hak ve sorumlulukları göz ardı ederek eşine karşı şiddet türünden davranış sergileyen kişiye nasihat sadedinde hak ve sorumlulukları eşi veya hakemler ya da hâkim tarafından hatırlatılmış, bunun da fayda vermemesi durumunda, bir takım cezaî müeyyidelere başvurulmuştur. Bu cezaî müeyyidelerden sonra da şiddet uygulayan eş bu tür davranışlardan vazgeçmezse kendisine bir takım mali cezalar verilerek eşlerin tefriki yoluna gidilmiştir.

KAYNAKÇA

- Ali Bardakoğlu, “*Sulh*” (İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi İçerisinde), İstanbul 1997.
- Âlûsî, *Ruhu’l-Me’anî fi Tefsiri’l-Kur’ani’l-Azîm ve’s-Sebi’l-Mesânî*, Beyrut 1987
- Bakkaloğlu, M. K. Abdussamet, *Suriye’de Aile Hukuku Alanındaki Gelişmeler ve Bunlar Üzerinde Osmanlı Tesirleri*, (basılmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005.
- Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukûkî İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, İstanbul 1968.
- Buhuti, Şeyh Mansur b. Yunus b. Selahiddin el-Hanbeli, *Keşşâfu’l-Kına’ an Metni’l-İkna’*, I-VI, Beyrut 1982.
- Cezerî, Abdurrahman, *Kitabu’l-Fıkh ‘ala Mezahibi’l-Erba’a*, I-V, Beyrut 1990.
- Çeker, Orhan, *Aile Hukuku Kararnamesi*, İstanbul 1985.
- Dalgın, Nihat, *İslam Hukukunda Boşama Yetkisi*, Samsun 1999.
- Derdir, Ebû’l-Berekat Ahmed b. Muhammed b. Ahmed Adevi, *Şerhu’s-Sağır ala Akrebi’l-Mesalik ila Mezhebi’l-İmam Malik*, I-IV, Kahire 1119.
- Dönmez, İbrahim Kafi, “Aile Meclisi”, *İslam’da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1997.
- Ebû Zehre, Muhammed b. Ahmed b. Mustafa Muhammed, *el-Ahvalu’ş-Şahsiyye*, Kahire, Daru’l-Fikri’l-Arabi, Kahire, ts.
- Firuzabadi, Ebû’t-Tahir Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed, *Kamusu’l-Muhit*, I-IV, Beyrut 1991.
- Günay, Ünver, “Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din”, *Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din Sempozyumu*, ed. Halil Apaydın-Nuri Kahveci, Kahramanmaraş 2005.
- Heyet, *el-Fetevayi’l-Hindiyye*, I-VI, Beyrut 1980.

Heyet, *el-Mevsu'atü'l-Fıkhıyye*, I-XLV, Kuveyt 2002.

<http://www.saglikekibi.com/deva/doktora-sor/ters-iliski-ve-bulasici-hastaliklar-14a.html>. [28.12.2010]

İbn Abidîn, *Reddü'l-Muhtar Ale'd-Dürrü'l-Muhtar*, I-XVII, İstanbul 1294.

İbn Faris, Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Faris b. Zekerıyyâ, *Mu'cemu Mekâyisi'l-Lüga*, I-VI, Beyrut ts.

İbn Hümam, Kemâleddin Muhammed b. Abdülvahid b. Abdülhamid, *Şerhu Fethu'l-Kadir*, I-VIII, Matba'atü Mustafa Muhammed, Mısır ts.

İbn Kudame, Ebü Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed, *Muğni ve Şerhu'l-Kebîr, alâMetni'l-Muğni'*, I-XII, Beyrut 1992.

İbn Manzur, Ebü'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânü'l-'Arab*, I-XV, Beyrut 1990.

Kâsânî, Ebü Bekr Alaeddin Ebü Bekr b. Mes'ud b. Ahmed el-Hanefî, *Bedâi'u's-Sanâi' fi Tertibi's-Şerai'*, I-VII, Beyrut 1997.

Kurtubî, Ebü Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi li Ahkâmi'l-Kur'an*, I-XX, Beyrut 1965.

Mavili Aktaş, Aliye, *Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması*, Ankara 2006.

Nevevî, Ebü Zekerıyyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref b. Nuri, *el-Mecmu' Şerhu'l-Mühezzeb li's-Şirazî*, I-XXIII, Mektebetü'l-İrşâd, Cidde ts.

Remli, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Hamza el-Ensârî, *Nihayetü'l-Muhtâc İlä Şerhi'l-Minhâc*, I-VI, Beyrut 1984.

Serahsî, Ebü Bekr Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Sehl, *Kitabu'l-Mebcut*, I-XXX, İstanbul 1982.

Celaeddin es-Suyutî, *ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsiri bi'l-Me'sûr*, Beyrut ts.

Şirazî, Ebü İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali b. Yusuf, *el-Mühezzeb fi Fıkhil-İmami's-Şafi'ıyyi*, I-VI, Beyrut 1996.

Şirbinî, Şemseddin Hatib Muhammed b. Ahmed Kahiri Şafii, *Mugni'l-Muhtac ila Ma'rifeti Meanî Elfazi'l-Minhac*, I-IV, Daru'l-Fikr, ys. ts.

Taberî, Ebu Cafer Muhammed bin Cerîr, *Camiu'l-Beyan 'an Te'vili Âyi'l-Kur'an*, I-XV, Beyrut 1988.

Udeh, Abdülkadir, *İslam Ceza Hukuku ve Beşerî Hukuk*, trc. Akif Nuri, İstanbul 1978.

Yaman, Ahmet, *İslam Aile Hukuku*, Konya 2004.

Yazır, Elmalı'lı Muhammet Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, İstanbul, 1982.

Yıldız, Kemal, *Hanımların Özel Halleri*, İstanbul 2001.

Zebidî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed, *Tacu'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kamus*, I-XXX, Beyrut 1975.

Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuh*, Dimeşk. 1984.

